

Kentsel Toplumsal Mücadeleler Üzerine Söyleşi

Bülent Batuman, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, e-posta: bbatuman@yahoo.com.

Utku Balaban, Ankara Üniversitesi, SBF, e-posta: balaban.utku@gmail.com.

Tezcan Karakuş Candan, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şube Sekreteri.

Kutay Meriç, Halkevleri Genel Yönetim Kurulu ve Barınma Hakkı Meclisi Üyesi.

Utku Balaban: 2000’li yıllarda kentleşme eksenli toplumsal süreçler ve yine kentleşme ve imara ilişkin yasal düzenlemeler konusunda genel bir değerlendirme yapabilir misiniz? Kentleşme 2000’li yıllarda Türkiye kentlerini nasıl etkiledi, yasal mevzuat bununla nasıl ilişkilendi?

Kutay Meriç (Barınma Hakkı Meclisi Temsilcisi): 1980’li yılların başında eski kuşak gecekonduların, kentlerin eski varoşlarının kent merkezlerinde kaldığı yeni çeperlerin oluştuğu ve oluşmaya devam ettiği görülmüştü. Bu gecekonduların önemli bir kısmı 1984’de Turgut Özal hükümeti tarafından çıkarılan büyük imar affıyla birlikte, eski kuşak gecekondular yerel müteahhitler eliyle ve apartmanlaşma yoluyla tasfiye edildi. Daha çok yerel müteahhitlere kazandıran vatandaşı da memnun eden bu kent rantının dağıtılma biçimi Turgut Özal popülizmine uygundu. 1984 imar affı, Özal ve partisini uzun yıllar ayakta tutan popülist uygulamaların en önemlilerindendi.

2000’lere gelindiğinde 1984 imar affından yararlanmış ancak “apartmanlaşmamış” ve yeni göç dalgalarıyla kentlere yönelmiş kitlelerin yaptığı yeni gecekondular oluşmuştu. Bunların tasfiyesi ve kent rantının düzenlenmesi, sermayeye yeni karlılık alanlarının yaratılması gerekiyordu.

2000’li yıllar herhalde artık AKP’li (Adalet ve Kalkınma Partisi) yıllar diyebileceğimiz bir dönem. AKP iktidarı kendisinden önceki iktidarlar neo-liberal kapitalizmin Türkiye’ye yerleştirilmesi konusunda neyi eksik bırakılmışlarsa hepsini tamamladı. Kentleşme ve konut sorunu konusunda iki şeyi denedi. Birincisi TOKİ’nin (Başbakanlık Toplu Konut İdaresi) işlevini değiştirdi. TOKİ’yi kooperatiflere kredi sağlayan sosyal amaçlı konut üretimi için proje geliştiren bir kurumdan, inşaat sermayesine rant aktaran bir devlet müteahhitliği müessesine çevirdi. İkincisi, 2005 yılında belediye yasasını yeniledi ve meşhur kentsel dönüşümü düzenleyen 73. maddeyi yasaya ekledi.

AKP’li yıllarla birlikte vizyon, küçük ölçekli müteahhidin yaptığı apartmanlardan orta-büyük ölçekli inşaat sermayesine ait şirketlerin öne çıkarıldığı (sermaye aktarıldığı) bir talan ve yağma süreci olarak belirlendi. Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar geçtiğimiz günlerde: “Şu an cari açık 48 milyar dolar.

Bunu afet riskli binaları yenileyerek daha da indireceğiz” diyebiliyor. AKP’nin kentleşme politikalarının özeti budur.

Tezcan Karakuş Candan [Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Mimarlar Odası Ankara Şube Sekreteri]: Aslında kentleşme açısından 2000’li yıllarda yaşanan süreci 1990’ların ortalarına geri götürmek gerekli. Kentlerin bir pazar olarak görülmesi ve neoliberal politikalar kapsamında imar rantının daha da öne çıkışını 1995 civarına tarihleyebiliriz. Gümrük Birliği anlaşması ile birlikte ortaya çıkan bir süreç bu ve bizim o dönemde Mimarlar Odası olarak açtığımız çok fazlaca dava var. Biliyorsunuz özellikle Ankara’da Dikmen Vadisi’nin kentsel dönüşümünün yapıldığı süreçlerde, yap-işlet-devret modellerinin girdiği dönemlerde uluslararası hukukun aslında kentte hayata geçirilecek politikalarla birlikte değerlendirildiği bir dönemdi. 2000’li yıllar aslında bunun tamamıyla ayyuka çıktığı dönem oldu ve en sonunda 2002’de AKP’nin iktidara gelmesiyle birlikte de süreç tamamen kentsel rant üzerinden yürüyen, kentlerdeki değerli arazilerin, alanların imara açılarak buraların dönüştürülmesi üzerinden işleyen bir nitelik kazandı. AKP döneminde kentler tamamen bir pazar alanı olarak görülmeye, bir rant aracı olarak görülmeye başlandı. TOKİ ile ilgili ilk yasa değişikliği 2003 yılında gündeme geldi; yani AKP hükümetinin göreve başlamasının ertesi yılında. Bu aslında yerel yönetimlerden gelen bir başbakanın, yerel yönetimin ve kentleşme sürecinin rantını çok iyi bildiğinin göstergesi. Sonrasında gündeme gelen yasal değişikliklerle aslında bugün Türkiye’nin tamamı yerel yönetim politikalarıyla yönetiliyormuş gibi. Artık İstanbul Belediye Başkanı ya da Ankara Belediye Başkanı ya da başka bir ilin, büyük kentlerin belediye başkanları proje açıklamıyor, başbakan proje açıklıyor. Başkanlar sadece bu projeleri uygulayan insanlar olmaya başlıyor. Böyle düşündüğümüzde de kentlerin aslında o neoliberal politikalar kapsamında tamamen bir rant aracı ve pazar alanı olarak görülmesinin en olgunlaştığı dönem AKP’nin iktidarda olduğu dönemdir diyebiliriz.

Bülent Batuman: Peki bu süreci, yani AKP’nin iktidar olmasından bu yana geçen on yıllık dönemi, homojen, topyekun yürütülen bir süreç olarak mı değerlendiriyorsunuz, yoksa süreç içerisinde dönüşümler, kırılmalar gözlüyor musunuz? Yani hem kentleşmenin kendi ekonomi-politiği ve dinamikleri açısından hem de mevzuatın şekillenmesi açısından dalgalanmalar olduğunu söyleyebilir miyiz?

KM: AKP’li yıllar kendi içinde tutarlıdır. TOKİ’nin yeniden işlevlendirilmesi ve kentsel dönüşüm yetkileriyle donatılması (2003), yeni belediye yasasının yapılması (2005), belediye yasasındaki kentsel dönüşümü düzenleyen 73.

maddenin daha da geliştirilmesi (2010), afet yasası (2012), orman vasfını kaybetmiş arazilerin satışı ile ilgili 2B yasası (2012), yabancılara mülk satışını düzenleyen yasa (2012), bütünşehir-büyükşehir yasası (2012) ve bugünlerde tekrar düzenlenmeye çalışılan yapı denetimi yasası. Bu yasaların hepsi AKP iktidarı tarafından belirli bir mantık silsilesi içinde kentsel yağmayı en verimli sürdürebilmenin mevzuatı olarak çıkarılmıştır. Çelişki varsa, eksiklik varsa yeni yeni yasalarla takviye edilmektedir. Yasa çıkarma hızı o kadardır ki; meseleyi meslek odaları bile artık takip edemiyor. Muhalefet milletvekilleri yetişemiyor. Herhangi bir torba yasa içinde kentsel yağmaya dair de birçok yasa bulabilirsiniz. Bizim bildiğimiz anlamda bir kentleşme anlayışı, yani insandan ve kentten, tarih ve kültür varlıklarından yana bir imar politikası anlayışı AKP’de yoktur. Tamamen talan ve yağma üzerine kurulu bir politikaları olduğunun bir göstergesi olarak büyük kentlerdeki heyula gibi beton yığınlarına bir bakın. Bunların “insanca yaşanabilir bir kent” gibi güzel bir kavramla hiçbir ilgisi yok.

TKC: Dalgalanmadan öte, doğrusal bir artış var. Yani 2003’te aslında TOKİ yasasıyla, TOKİ’nin ne tür bir işlev üstleneceği ortaya koyuluyor. Yoksullara yönelik bir konut üretim politikasından, bir müteahhit firma anlayışına geçiyor. Sonrasında gelen afet yasası ki, işte onlar hep ustalık dönemi dedikleri süreçler. Az önce sayılan yasal düzenlemeler bu ustalık döneminin yapı taşları. Zaten bence Başbakan şunu fark etti. İstanbul gibi büyük bir kenti yöneten bir yerel yöneticiydi ve yerelliğe vurgu yapan politikalar uyguladı. Sonrasında bütün bu yerellik deneyimleriyle birlikte hükümetin başına geldiğinde yerellerdeki rantın tekelleşmesinin mümkün olduğunu gördü ve bu yasalar arka arkaya gelmeye başladı. Yani bunun ciddi bir potansiyel olduğunu bence belli bir noktada deneyimlediler. Ama TOKİ konusunda başlangıçtan itibaren nettiler. Sosyal konut mevzusunu başka bir boyuta taşıyarak inşaat sektörünü hareketlendirdiler ve oradan bir rant elde ettiler. Yerelin potansiyellerinin tekelleştirilmesini ise bence süreç içinde öğrendiler.

BB: Ustalık dönemini belirleyen temel yasal çerçevenin içinde bir tarafta afet yasası, bir tarafta da büyükşehir yasası çok önemli görünüyor. Önümüzdeki döneme dair bunlar nasıl dönüşümlere yol açabilir? Bunları beraber mi düşünmek lazım, ayrı ayrı mı düşünmek lazım acaba?

KM: Bu iki yasa; afet yasası ve bütünşehir-büyükşehir yasası kentlerdeki toplumsal dinamikleri de kentsel muhalefetin karakterini de değiştirecek nitelikte. Bütünşehir yasası tarım yapılan illerimizin açıkça aleyhine bir uygulamadır ve kaos yaratmaya adaydır. Özellikle Adana, Mersin, Antalya, İzmir gibi kırsal nüfusu tüm Türkiye’yi besleyen bu kentlerin köyleri artık mahalle

oldu. Belediyelerin her türlü imar oyunlarının açık hedefi haline geldiler. Ayrıca bunların bir kısmı turizm bölgesi. Bu durumun kendisi tarihsel açıdan sağ partilere oy veren köylü kitlesinin bir siyasal krizi olarak yaşanacak. Sol bunu iyi işler ve tepkileri örgütleyebilirse tarih tersine çevrilebilir.

Öte yandan afet yasası ile 'kentsel dönüşüm' yani kentsel yağmanın hedefi artık gecekondular olmaktan çıktı. 1999 İzmit depreminden sonra sanırım 2001'de bir yapı denetimi yasası çıkarıldı. Afet yasası işte bu yasaya göre yapılmamış-denetlenmemiş bütün yapıları riskli sayıyor. Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar açıkça söylüyor. Bizim dönemimizde beş milyon konut yapıldı, 500 binini TOKİ, gerisini özel sektör yaptı. Bu beş milyon konut hariç diğer 15 milyon konut riskli diyor. Ülkemizin toplam yapı stoku olan 20 milyon konutun 15 milyonunu yıkmaktan bahsediyor. AKP iktidarı tarafından 2002 yılına kadar yapılmış bütün binaların kademeli olarak 15-20 yıllık bir zaman dilimi içerisinde yıkılıp, yeniden yapılması planlanıyor.

Burada anlattığım kentsel talanın hedefi artık sadece geleneksel gecekondularımız değil. Kentli orta sınıflar ve bütünşehirlerin kırsal nüfusu da yağma ve talanın hedefindedir. Bu durum kentsel mücadeleler açısından kentli orta sınıflar ile kent yoksullarını ve köylüleri bir araya getiren bir mücadelenin de toplumsal zeminini kuruyor.

TKC: Bence sadece afet yasası değil, ona ek olarak büyükşehir yasası, 2B yasası ve taslak halinde olan, yapı denetimi hakkında yasa, kentlerde oluşan rantın üretildiği kent arazilerini genişletmeyi ve bunun üzerinden ciddi bir sermaye birikimi yaratmayı hedefliyor. Bu sermaye birikimi dinamiği de 2023'e kadar olan vizyona paralel, Anayasa değişikliğiyle birlikte düşünülmesi gereken bir dönemin itici gücü. Önümüzdeki günlerde yaşam alanlarımıza dair çok ciddi riskler var. Çünkü afet yasası 16 milyonluk yapı stoğunu ilgilendiriyor. Bu 16 milyonluk yapı stoğunun dönüşümünde herhangi bir muhalefetin gelişmesine olanak vermeyecek önlemler alındı. Yargı yoluyla yürütmeyi durdurma sürecini ortadan kaldırdılar örneğin. Dolayısıyla bütün kentler, bütün araziler şu anda bence bu yasayla birlikte risk altına girmiş oldu. Bunun ilk örneğini de biz Ankara'da yaşadık. Atıf Bey, İsmet Paşa, Hıdırlıktepe alanlarında kentsel dönüşüm, afet yasasından sonra yapılan uygulamalar. Buralarda insanların hiçbir şekilde hakkı ve hukuku yok; yürütmeyi durdurma davası açamadıkları gibi, sadece belediye ya da belediyenin taşeron olarak kullandığı firmalarla karşı karşıya kalıyorlar. Bu firmaların istediklerini yapmadıkları koşullarda da herhangi bir savunma mekanizmaları, haklarını arayacakları araç da yok. Yani hukuksuzluğun hiçbir dönem olmadığı kadar hâkim olduğu bir süreci yaşıyoruz kentlerde. Dikmen

Vadisi yine aynı şekilde, hafta sonu oradaydık. Bir süredir devam eden başarılı bir barınma hakkı mücadelesi söz konusu. Şimdi orası da riskli alan ilan edildi ve gerilim yine tırmandı. Taşeron firmaya yıkım için görev veriliyor. Taşeron firma araziye girip yıkmaya kalkıştığında emniyet güçleri ve devlet sadece seyrediyor. Sadece gecekondular değil tabii; örneğin kent merkezindeki Saraçoğlu mahallesi riskli alan ilan edildi. Ama onun hemen dibindeki Genelkurmay Başkanlığı Binası da aynı zemin üzerinde inşa edilmiş. Aynı dönemlerden –hatta biraz daha eski- bir yapı. Orası riskli alan ilan edilmiyor. Keyfi bir seçme söz konusu. Yine yapı denetim kanunu taslağında bütün kıyılar imara açılıyor mesela. 10 metreye kadar imara açılıyor kıyı şeritleri. Meraların tamamı rezerv konut alanı olarak inşaata açılıyor. Böylesi bir süreç aslında bütün yaşam alanlarımızı yok eden bir süreç olmaya başlayacak. Çünkü tarım alanlarını, kıyıları, meraların hepsini yapılaşmaya açarsanız, sonuçta burada kendi kendisini sürdürebilecek bir yaşantıyı devre dışı bırakmış olursunuz. Bununla bağlantılı olarak çok önemli bir karar aldı geçen haftalarda hükümet: Sudan'dan beş milyon metrekarelik bir tarım alanı kiraladı 99 yıllığına, orada organik tarım yapıp üretilen ürünü buraya taşımak üzere. Kendi tarım alanlarını yapılaşmaya açılıyorsunuz, öbür taraftan da Türkiye Cumhuriyeti tarihinde görülmeyecek bir emperyal karar ile Sudan'dan 99 yıllığına toprak kiralityorsun ve sonra onları firmalara kiralityıp oradan gelirdede ediyorsun.

UB: Genel bir çerçeve çizdiniz. Burada bütün bu yasal kurgu içinde temelden bir dönüşümden bahsediyoruz. Merak edilen bir konu var bu bağlamda: Toplu Konut İdaresi. Sonuçta bu yeni mevzuatın ilk adımı zannediyorum Toplu Konut İdaresi yasasıydı ve bu İdarenin güdümünde devam eden kentsel dönüşüm projeleri, ciddi anlamda ülke gündemini işgal ediyor. Burada söz konusu olan sadece mevcut konutların yıkılması, onun yerine kentsel dönüşüm neticesinde yine binaların dikilmesi değil. Aynı zamanda yeni arsa üretimi de sözkonusu. Bu projeler Türkiye'de bir konut açığı olduğu ve mevcut konutların kalitesine ilişkin sorunlar olduğu varsayımından hareketle meşrulaştırılıyor. Kamuoyunda en azından bir kesiminde de böyle bir algı sözkonusu. Bu bağlamda önce bir Türkiye'de konut açığı olduğu fikrine katılır mısınız? Çünkü bunun arkasında sanki böyle bir varsayım varmış gibi algılıyoruz. Gözlemleriniz bu argümanı destekliyor mu? Bir de bu projelerin yani TOKİ'nin ürettiği konutların Türkiye'deki konut ve yaşam kalitesine katkıda bulunacağına inanıyor musunuz?

KM: Türkiye'de bir konut açığı olduğunu düşünmüyorum. Ülkemizin kentleşme düzeyi %80'lere dayandı. 2000'lerden itibaren kaçak yapı ve gecekondulaşmaya artık göz yumulmuyor. Kentlerde eski türden gecekondular mahalleleri çok az kaldı. İflas eden inşaat firmaları, satılamayan konutlara dair haberleri artık günöbirlik

olarak basından izliyoruz. Fİ Yapı batmış, UKRA İnşaat batmış sadece bunların elinde 10 bin konutluk proje vardı. Şehircilik bakanı geçenlerde “İstanbul bitti artık yönünüzü Antep’e dönün, Antalya’ya dönün, Mersin’e dönün” diyor. Anadolu’nun gelişmiş kentlerini işaret ediyor. Fİ yapıları UKRA’lara, Ali Ağaoğullarına Anadolu’yu hedef gösteriyor.

TOKİ son on yılda 500 bin konut inşa etmiş. Ancak bu konutların önemli bir bölümünü boş kamu arsalarına inşa ettiler. Daha azı üzerinde zaten konut olan alanlar ve/veya belediyeler ile ortak yürüttükleri projelerdir. Örneğin Kuzey Ankara Projesi gibi. 2004 yılında henüz belediye yasası değişmeden 73. madde eklenmeden önce bakanlar kurulu kararı ile başlatılmış ve hala bitirilememiş bir beceriksizlik abidesidir. Dokuz yıldır vatandaşlarımız Büyükşehir Belediyesi ve TOKİ ortaklığında kurulan TOBAŞ isimli firmaya inanarak direnmeden devrettikleri evleri ve arazileri karşılığında alacakları evleri hala bekliyorlar. Daha kaç yıl bekleyeceklerini kimse bilmiyor. Boş arsa üzerine yaptıkları “kentsel dönüşüm”ler dışında, insanla/vatandaşla karşı karşıya geldikleri bütün projeler başarısızdır. Ya büyük bir beceriksizlikle kendileri yapamamış, ya da vatandaşların direnişleri ile yapamamışlardır.

TOKİ’nin ürettiği bu 500 bin konutun çok az bir bölümü sosyal konut niteliğindedir. Büyük bölümü yüksek fiyatlı lüks konutlardır. Kent rantının devlet kontrolünde dağıtımı hadisesidir. Burada şunun altını önemle çizmek istiyorum. 2001’de çıkarılan yapı denetimi kanununa dayanarak 15 milyon kontun riskli olduğu, yıkılması, yenilenmesi gerektiği saptaması yapıyorsanız o zaman sorarlar bu devlet o yapıların yapılmasına neden izin verdi diye. Hepsi yasal yapılar. Deprem gerçeği yeni mi keşfedildi bu ülkede? Van depremini kullandılar, hazırladıkları yasayı meşrulaştırmak için. Devlette devamlılık esastır. Bizim gibi deprem kuşağındaki bir ülkede 80 yıl boyunca dayanıksız yapı yapılmasına bu ülkenin kanunları müsaade ettiyse o zaman devlet elini cebine atacak. Vatandaşların cebindeki son birikimlerini de oturdukları konutlarını yeniden yapmaya harcatma zorlaması günümüzün yeni çitleme hareketi değil de nedir?

TKC: Ben de konut açığı olduğunu düşünmüyorum. Hatırlarsınız bir dönem Türkiye’de konut fazlası olduğu söylendi Çünkü ikinci konut dediğimiz yazlıklar var ve veriler bunların bir şekliyle konut açığına olanak vermediğini gösteriyor. Ama burada ciddi bir konut politikasının yokluğundan kaynaklı olarak konutsuz insanlar var. Yani bazı insanların iki ya da üç konutu varken, bazılarının hiç konutu yok. Burada bence konut açığından çok, konut politikasının doğru yürütülememesinden ve konut politikasının daha çok bir dönüşüm aracı, yani bir rant aracına dönüşmesinden kaynaklı yaşanan bir sıkıntı var. Ama bu da

şundan kaynaklı bence, krizin üzerinin örtüldüğü, daha doğrusu krizin ötelendiği noktalardan birisi inşaat piyasası. İnşaat piyasası sıcak paranın döndüğü çok değişik alanları hareketlendiren bir alan olduğu için, konutun, o görmediğimiz bazı paraların aklanması sürecinde bir araç olarak kullanılması açısından önemli. Onun için böyle değerlendiriliyor, yoksa konut açığı yok. Birçok büyük siteye gidiyorsunuz, hepsi boş. Çünkü yatırım amaçlı alınmış durumda. Ama bir taraftan da insanların ciddi bir konut ihtiyacı var. Gecekonduarda yaşayan ya da sağlıksız konutlarda yaşayan insanların da ihtiyacı var.

TOKİ bu dönemde, toplu konut üzerinden ciddi bir çaba sarfetmiş görünüyor. Bir taraftan rant için konut üretmek söz konusu iken diğer taraftan da özellikle TOKİ ile birlikte son yıllarda biraz da ideolojik bir bakış açısıyla konut üretiliyor. İnsanların bir ev sahibi olma arzularının kullanıldığı, hayallerinin karşılığını bulamadığı bir süreç yaşanıyor. İnsanların tabii ki hepsi bir evimiz olsun istiyorlar. Ama bu süreçle birlikte aslında kredi borçlarıyla çok ciddi kontrol altına alınmış oluyorlar ve bu hem orta sınıflar hem de yoksullar için geçerli. Gecekonduların olduğu bölgelerdeki insanları denetim altına almak çok zordur. Gecekonudusunu yaptıktan sonra, elektriğini, suyunu karşılayacaksınız, vergisini ödeyen insan konumuna getireceksiniz. Ama şu anda hiçbir şekilde muhalefet edemez bir duruma getirmeye çalışıyor, çünkü insanların çalışması gerekiyor. İşte 700 TL'lik gelire çalışıyorlar, bunun 300 TL'siyle taksit ödüyorlar. Konut kredisi ödüyorlar ve sürekli bir kredilendirme ve taksit ödeme süreciyle aslında insanlar hareket edemez duruma getiriliyor. Konut sorununu karşıladı mı? TOKİ'ye açılmış şu anda 21 bin dava var. İnsanlar TOKİ tarafından aldatıldıklarını söylüyorlar. Kuralar çekilemedi biliyorsunuz Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesinde. Şu ana kadar bir kentsel dönüşüm alanı ilan edilip, TOKİ'nin oraya girdiği ve sorunsuz olarak çözdüğü bir örnek görmüş durumda değiliz. Tabii kamuoyunda asgari ücretle çalışan bir insanın da konut sahibi olabileceği gibi bir algı oluşturdular. Ama şu da var; insanlar evlerine girdikleri andan itibaren de aslında bu mekânların yaşam tarzlarıyla uyummadığını görüyorlar. Bir yıl sonra belki anahtarları oluyor, sıcak suyu akan bir evleri oluyor. Çocuklarının ayrı odaları oluyor ama onların yaşam tarzı ile ilgili bir sıkıntı var. İnce işçilik aşamasında da çok ciddi sorunlar yaşıyorlar bizim gözlemleyebildiğimiz örneklerde. Sosyolojik olarak ciddi bir vaka süreci yaşanıyor. Toprağa basan ve toprakla ilişkilenen insanları siz başka bir mekânsal biçime çekip, orada bir kültürel dönüşüm yaşatmak istiyorsunuz. Bu mümkün değil. Özellikle büyük ölçekli kentsel dönüşümlerin olduğu yerlerde ki Dikmen Vadisi çok açık bir örnektir, üst gelir gruplarıyla alt gelir gruplarını aynı yerlerde barındırmaya çalıştığınızda, alt gelir grupları bir süre sonra orayı terk etmek durumunda kalıyorlar. Oluşturduğunuz ortak kullanım alanları üst gelir gruplarına hitap eden arka bahçeler konumuna düşüyor ve kamusallığını

yitiriyor. Bu kültürel uçurumu kapatamadığınız için de o bölgenin sakini olan yoksullar bir süre sonra orayı terk ediyor ve kent yoksulları ister istemez kent merkezinden dışlanmış ve ötelenmiş oluyor. Zaten varlıklılar da onlarla birlikte yaşamayı tercih etmiyor.

BB: Özellikle konutun niteliği ve mimari kalite açısından da değerlendirme yapmak gerekli. TOKİ'nin son yaptıkları bu açıdan kendilerini tekzip eder nitelikte. Bu konudan biraz bahsetmek ister misiniz?

TKC: Genelde tek tip bir proje uygulanıyor. Bu konuda Mimarlar Odası'nın zaten epeyce bir uyarısı oldu. Ondan sonra da yarışma yoluyla tip proje geliştirmeye çalıştılar. Tabii değişik bölgelerde uygulanınca, o bölgenin doğal malzemesi, coğrafi yapısı, insanların sosyal yaşamına uygun konut üretmeniz gerekiyor. Ama bunların hepsi TOKİ'nin Bilkent'teki ofisinde üretildiği için, yaşamla bir bağ yok. Mimari kalite olarak da hep aynı. Tek tip, üç oda bir salon, dört oda bir salon, hatta dört oda bir salonlarda iki ebeveyn odası olanları var. Bu plan tiplerini incelediğinizde de akla ziyan örnekler görüyorsunuz. Mesela incelediğim bir örnekte doğrudan salona giriyorsunuz ve yatak odasının karşısından mutfığa giriyorsunuz. Malzeme açısından da sıkıntılar yaşanıyor. Zaten planlama açısından baktığınızda da TOKİ girdiği her yerde mutlaka kendi ideolojisine uygun mimari bakış açısını ürettiği yapılara koyuyor ve dolayısıyla gittiğinizde burada İstanbul'da mısınız, Hakkari'de misiniz, Ankara'da mısınız yoksa başka bir yerde misiniz anlayamıyorsunuz. Kamusal alan olarak da TOKİ sitelerinin merkezine oturan, cami alanıdır mesela. Caminin etrafında şekilleniyor bütün TOKİ yapıları. Cami ve ticaret. Okul büyük bir miktarda sürecin dışına atılıyor, kamusal kullanımın dışına atılıyor ve oralarda da baktığınızda konutlarda olmasa da bütün bu kamusal alanların kendisinde daha çok Selçuklu ve Osmanlı mimari karakterlerini izleyebiliyorsunuz. Bu da aslında hem çevremizi hem de algımızı değiştirmeye başlıyor.

UB: Biraz tarihselleştirmeye çalışırsak, bana şaşırtıcı gelen şey şu: II. Dünya Savaşından sonra Batı Avrupa'da ciddi bir toplu konut furyası yaşandı. İngiltere'de bile yaşandı, Almanya'da yaşandı. Yıkılan kentlerde hızlı şekilde konut üretmeleri gerekiyordu; Paris'te banliyöler ortaya çıktı örneğin. Şimdi TOKİ'nin yaptıklarını o dönemde savaştan çıkmış coğrafyalarda üretilen konut projelerine benzetiyorum. Sanki Türkiye savaştan çıktı, mecburduk bu kadar tek tip konut yapım sürecine gibi.

BB: Ama kentsel tasarım olarak Avrupa'daki eski örneklerin daha nitelikli olduğunu da teslim etmek gerekiyor. Çünkü o dönemde modernizmin getirdiği

bir prensipler çerçevesi var. Modernist mimarinin ve modernist kentleşmenin getirdiği bir prensipler çerçevesi var ve onun içerisinde hareket ediyorlar. Ürettikleri banliyö de olsa, kent içinde de olsa, kent içinde giderek azalıyor belki ama özellikle kent çeperinde ürettikleri şeyler iki açıdan farklı. Bir tanesi dediğim gibi nitelikleri daha yüksek. Çünkü o dönemde böyle egzersizler var. Planlamaya olan inanç yüksek ve üst ölçekte oluşturulan bütüncül planlama çerçevesinde yapılıyor. İkincisi de, o kentler ilelebet büyümeye devam edecek kentler gibi tasarlanmıyor ve öyle de olmuyor zaten. Yani ordaki büyüme kontrol altında olduğu, hem nüfus hem kentleşme dinamikleriyle bir denge olduğu için orda bir arızaya yol açmıyor bu. Bizde ise ikisi de farklı şekilde işliyor. Bir tanesi özellikle bugün bütüncül planlamanın içerisinde hareket etmiyoruz. Bizim yaptığımız bütün lokal müdahaleler, ne kadar büyük çaplı olursa olsun, konut projeleri, kentsel dönüşüm projeleri kentin bütününe nasıl etki edeceği hesaplanmadan yapılan projeler ve mevzuatımız da aslında buna uydurulmuş durumda. Yani planlama süreci, önce bütüncül plan yapılıp onun içerisinde bu planla tutarlı parçalı müdahaleler yapılması gerekirken, tamamen tersine çevrilmiş durumda. Bütüncül planlar işte bu küçük parçalı planların bir arada durduğu yamalı bohçaya dönüşüyor. Bir de tabii bu yık-yap meselesi bizde sürekli olduğu için de kentsel tasarım düzeyinde belli bir kalite üretmeye olanak vermiyor. Yeniden yeniden apartmanlar üretiyoruz. Dikkat ederseniz ölçek ne kadar büyürse büyüsün yine apartmanlar inşa ediyoruz.

UB: Bir de şöyle bir şey. Aslında bir yönüyle bakıldığında, verdiğim örneklerde Sovyetler 1930'lardan itibaren başlayan bir süreç; Batı Avrupa'da ise İkinci Dünya Savaşı sonrası. Bir anlamda o coğrafyalardaki bu dönüşümün bir öncülü oldu. İlk defa onlar yapıyorlardı. Bir şey icat ediyorlardı da denilebilir. Hataları, günahları, sevapları ile birlikte yeni bir şey ortaya çıkıyordu. Bugünden bakınca yeni değil. Ama o dönemde heyecan verici. Türkiye'de ise neredeyse 80 yılı bulmuş, dünyadaki planlama tarihi, mimarlık tarihinin üzerinden halen aynı hatalar tekrar ediliyor.

TKC: Mesela 1980 öncesinde Türkiye'deki o gecekondular süreci nüfusun %70'inin gecekonduda yaşıyor olması, çok önemli bir veri. Böyle bir ortamda konut politikası yoksulluk politikaları ile doğrudan ilgili. Bunun örnekleri mesela Latin Amerika'da, Şili'de Salvador Allende döneminde var. Allende göreve geldiğinde herkes yoksul, gecekonduda yaşıyor ve konutsuzlar. Bir yıl içerisinde 100 bin kişiye konut sağlıyor. 100 bin kişiye konut sağlayacak ortam yaratıyor ve hemen sonraki seçimlerde bir anda oylarını fırlatıyor, % 50'lere kadar çıkartıyor ki o güne dek olmamış bir şey. Şimdiki hükümet bence sol deneyimlerden çok fazla şey öğrendi. Belki solcular bile kendi deneyimlerinden bu kadar şey öğrenmedi

ama hükümet çok fazla şey öğrendi. 2006 yılında da mesela, muhtemelen Latin Amerika'nın bu sol birikimini anlamak üzere bir Latin Amerika açılımı yaptı hükümet. Latin Amerika ülkelerine açıldı, oradaki deneyimleri paylaşmaya çalıştı. Cumhurbaşkanı geldi gitti ve oralardaki deneyimler buraya aktarılmaya çalışıldı. Çünkü şöyle bir süreci var Latin Amerika'nın, özellikle Şili'nin: 1973'teki darbeye birlikte neoliberal politikaların ilk oturduğu yerdir Şili. Yani ekonomik politikalarla birlikte sosyal politikaların hepsinin oturduğu yerdir. Bireysel emeklilik mesela, ilk Pinochet döneminde uygulanmıştır dünyada. Bizde daha yeni uygulanmaya başlıyor. O açıdan da önemli bence oradaki deneyimleri ve pratikleri alıp burada kullanmak. Mesela oradaki konut deneyiminin ben bir şekliyle onların gündemine girdiğini düşünüyorum. 100 bin kişiye konut sağlayıp, oy oranını % 30'dan % 50'ye çıkartmak ne demek, bunu bir yılda yapıyor. Buradaki kent yoksullarının yaşamları ile Latin Amerika'daki kent yoksulluğu paralellikler gösteriyor aslında. Burada onu kullanarak aslında çok ciddi bir seçmen politikası yarattılar. 70'li yıllarda solcuların keşfettiği gecekondu, 2000'li yıllarda AKP'liler keşfettiler ve onlara yeni bir, görece üst düzey bir yaşam sunarak aslında oralarda hâkim oldular. Yani bu, İkinci Dünya Savaşı gibi bir savaş olmasa da bence başka türlü bir ideolojik savaşın ürünü gibi duruyor şu anda. Ne kadar özgürlükçü olursanız olun ve demokrasiyi ne kadar savunursanız savunun, yoksul insanlar nezdinde kendinizi ifade edemiyorsunuz ve orada kendinizi bulamıyorsunuz. Öte yandan, daha muhafazakâr ve daha sermaye yanlısı bir eğilimi olan AKP yoksul insanlar nezdinde bir taban buluyor. Bence burada da başka bir savaş var.

BB: Peki, şimdiye kadar kentsel dönüşümle konut piyasasının arz boyutundan bahsettik, devleti odağımıza alarak. Şimdi diğer aktörlere yavaş yavaş bakmaya çalışırsak, şöyle soralım soruyu, temsil ettiğiniz gruplar açısından bu projeler ne ifade ediyor?

KM: Biz Halkevleri olarak halkın hak mücadelelerini güncel kavranması gereken ana halka olarak tesbit ettik. Neoliberalizmin imha ettiği/etmeye çalıştığı bütün sosyal hakların işçi sınıfının tarihsel kazanımı olduğunu düşünüyoruz. Geçmiş sosyal devletçilik uygulamalarının sosyalizmin kapitalist sistem içindeki tezahürleri, reformcu gerçekleştirme biçimleri olarak görüyoruz. Her ne kadar konut sorununda devletin ciddi hiçbir katkısı yoksa da halkın kendi öz kaynakları ve yaratıcı çözüm (gecekondu) biçimleriyle gerçekleştirdiği konut sorununun çözümü bugün talan konusu haline dönüşmüş durumda. Gecekondu, işçi ücretlerini aşağı çekme rolü üstlendiği için sermaye tarafından görece olarak göz yumulmuş bir gerçekliktir.

Geçmişte kent daha çok kullanım değeri içeren bir şeydi. Bugün ise neoliberal kapitalizmin yağma iştahı ile birlikte artık değişim değeri içeren bir metadır kent. Kentsel dönüşüm denen uygulamalar rant projeleridir, ne kenti ne de insanı merkeze alan projeler değil. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerine karşı öznesi olan vatandaşlarımızla birlikte bir mücadeleyi örgütüyoruz. AKP her konuda olduğu gibi kentsel dönüşümlerle ilgili olarak da kendilerini yenilikçi dönüştürücü bizleri ise vatandaşın zararına çalışan statükocular olarak lanse etmeye çalışıyor. Bizim güzel bir sloganımız var: *Rant için değil halk için kentsel dönüşüm*. Bu sloganı Dikmen Vadisi halkı buldu. Çok şey anlatan bir slogan.

Kentsel dönüşüm alanlarındaki halk kendi içinde eşit değil. Tapusu olanlar var, tapu tahsisli olanlar var. Hiçbir şeyi olmayan belgesizler var, yani en alttakiler. Dolayısıyla bu durum mücadele içinde çeşitli düzey farklılıklarını getiriyor. Belediyeler tapulu ve tapu tahsisli vatandaşlarımızı az çok gözeten uygulamalar yaparken belgesizlere defolun gidin diyor. Düşünün Dikmen Vadisindeki 2400 evin 1200 tanesi belgesizdi. Şu an direnenler belgesiz 478 ev.

Mamak kentsel dönüşüm projesi ki Türkiye'nin en büyük kentsel dönüşüm projesidir. Alanda 14.000 ev var. 4000 tanesi belgesiz. Neredeyse karşılaştığımız bütün kentsel dönüşüm projelerinde durum aynı. 2010'da değiştirilen belediye yasasının 73. maddesinde belgesizlere dair bir hüküm yoktu. Melih Gökçek'in dayatmasıyla belgesizlere dair bir hüküm konuldu. "Belgesizlere alandan ev verilmez. İsterlerse başka yerlerden ev satılır." Ankara'daki projeleri çıkmaza sokan, halkı direnişe sevk eden işte bu zihniyettir. Şimdi bu insanların birçoğunu tanıma şansım oldu. İçlerinde evlerini kaybettiklerinde gerçekten mağdur olacak o kadar çok aile var ki. Bu nedenle ölümüne kavga etmeye hazırlar.

Halk mücadele içinde yaşamını yeniden kuruyor. Dikmen Vadisinin çocukları hiç çocuk parkı görmemişlerdi. Vadideki direnişle birlikte elbirliğiyle yapılan bir parkları oldu. Barınma bürosu iki konteynır ve halkın kendi yaptığı bir tuğla örme bina, bir havuzdan oluşan küçük bir tesis. Mamak halkı, birisi Dostlar Mahallesinde diğeri Tepecik Mahallesinde iki kahvehaneyi alarak Barınma bürosu yaptı. Bu bürolarda içlerinde binlerce kitap olan kitaplıklar var ve ücretsiz internet hizmeti veriyor. Halk, Dostlar Mahallesine bir çocuk parkı açtı. Hep AKP dedim ama bir de CHP'li belediyenin Yenimahalle belediyesinin sürdürdüğü kentsel dönüşüm vardı: Mehmet Akif Ersoy Mahallesi. Buradaki proje AKP döneminde başlayıp, CHP'li belediye tarafından olduğu gibi sürdürülmek istenen bir projeydi. Üstelik belediye başkanı Fethi Yaşar mahalleye gelip oy istemiş ve ıslak imzalı belgeler bırakarak ayrılmış mahalleden. Ama seçim sonrası imzaladığı kağıtları bile unutmuş Fethi Yaşar. Çok çetin direnişler

oldu mahallede. Halk iki kere CHP genel merkezinin önüne gitti. Birinde ben de vardım ve Gürsel Tekin'in karşısına çıktık ama nafile. Bize bir daha geri dönüş yapmadı. Defalarca çevik kuvvet ve topladığı Gurkalar [İngiliz Koloni Ordusu'na bağlı Nepal'li birlikleri oluşturan askerler (e.n.)] eşliğinde saldırılar düzenledi. Sonuçta yenilen kendisi oldu. Teşhir olan kendi partisi oldu. Ben halktan yana halkla birlikte bir kentsel dönüşüm yaptım diyebilirdi. Partisi bunu değerlendirebilirdi. Sonuçta yapılan anlaşma kavga etmeden de yapılabilirdi. Ama kavgayı seçti, kaybetti. Melih Gökçek sürekli kameramanlarını gönderip ayrıntılı çekim yaptırdı. CHP biz halktan yana kentsel dönüşüm yapacağız falan derse kullanacak. Gördük ki kentsel dönüşümler konusunda CHP'li belediyeler AKP'yi aratmıyor. 'afet yasası'nın ilk uygulayıcısı CHP'li Kadıköy belediyesidir. Yasaya meşruiyet kazandırıyor. Oysa partisi yasanın iptali için anayasa mahkemesine gidiyor. Hangi CHP'ye inanalım?

Polatlı'da bir mücadeleye önderlik ettik. Polatlı'nın AKP'li belediyesi tamamen imarlı-ruhsatlı ve tapulu bir mahalleyi kentsel dönüşüme uğratmak istedi. Kısa ama etkili bir mücadele sonucunda belediye kentsel dönüşüm kararını iptal etti. Normal imar planı yaptı. Plan halkın onayına sunuldu.

Hıdırlıktepe, Ankara'nın ilk gecekondu mahallesi, burada da mücadele başladı. Burada çok zalimce bir kentsel dönüşüm projesi var, 6000 evi ilgilendiriyor. Proje bitsin, yarısı bile ev sahibi olamaz. Çoğu ev bitişik nizam yukarı doğru iki kat. Bahçesi yok. Yola sıfır. Evin tabanı toplam arsa miktarı. Melih Gökçek'in öne sürdüğü şartlarla bu insanlar bir evin beşte birini ancak alabilirler. Ben buradan muazzam bir mücadele çıkacağına inanıyorum. Çiçinli, Yenidoğanlı bunlar. Pabuç bırakmazlar Gökçek'e.

Anlatmakla bitiremem. Anayurt-Gülseren, eski çöplük, Kartaltepe, Yakup Abdal mahalleleri. Hepsinin ayrı bir öyküsü ve mücadelesi var.

UB: Peki ya mimarlar, çünkü mimarlar da bu sürecin önemli bir bileşeni toplumsal pozisyonları gereği. Onlar bu süreçten nasıl etkileniyor, onların örgütleri ile ilişkileri bu süreçten nasıl etkileniyor diye sorsak?

TKC: Şimdi aslında 1995'te Gümrük Birliği ilk imzalandığında, uluslararası sermayenin, bizim örneğimizde de yabancı mimarların gelip Türkiye'de proje üretebilecekleri gündeme geldiğinde, biz gümrük birliğine karşı çıkarken, bizim mimarlarımız, bunda ne var ki, dediler. Biz de gidip İngiltere'de, Rusya'da, Amerika'da proje yapacağız, biz de dünyaya açılacağız yaklaşımı içerisindeydiler. Doğal olarak bir kısmı gerçekten bu sürecin partneri oldu. Bir kısmı direnmiyor,

kendi hukukuna göre projeler yapmaya çalışıyor ama, ben onların da artık çok zor dayandıklarını düşünüyorum. Özellikle ihale süreçlerinin hızlanması, kamunun yarışma süreci ile değil de ihale süreci ile konut üretiyor olmasından kaynaklı olarak ihaleler bir tehdit unsuru olmaya başladı. İdarenin talep ettiği mekansal kurguyu ve mimari tarzı üretmedikleri durumda, iş alamama tehdidi ile karşı karşıya kalıyorlar. Bu süreçte de meslek odaları olayların toplumsal ve politik boyutlarını öne çıkarttığı ve muhalif bir duruş içerisinde oldukları için, meslektaşlarımız da idarenin karşısında bizimle birlikte taraf olmak istemiyorlar. Ya bu sürecin içerisine girip işini alacak, ya da Mimarlar Odası gibi kamu yararını önde tutan yapılarla bir araya gelip ekmeğinden olacak gibi bir ikilem söz konusu. Ama hepsinde de hepimizin mesleki olarak sıkıntısı tasarım özgürlüğünün kalmadığı, o yaratıcı fikirlerin açığa çıkartılmasını engelleyecek bütün süreçlerin hükümet tarafından ve yerel yönetimler tarafından işletildiğini görüyoruz. Mimarlarla Odalarının arasını açacak düzenlemeler gündeme getiriliyor, oda ile üyeleri arasına bir set çekilmeye çalışılıyor diyeyim.

UB: Yani mimarlarla odaları arasında bir mesafe açacak bir sürecin içerisine girdik.

BB: Bir yandan böyle bir mesafe, bir gerilim hep var. Çünkü aslında odalar bir yandan lonca benzeri bir zihniyetle mesleğin ve meslektaşların çıkarlarını koruyorlar, ama bir yandan da modern kurumlar olarak özellikle de kuruldukları dönemden kaynaklı olarak, gerektiği yerde kamu yararını savundukları için, bu durum üyenin tekil çıkarıyla da çatışabiliyor. Bu gerilimin bugün biraz daha artmış olmasının sebebi de yine aslında yapı üretim sürecinin kamuya yararından uzaklaşmakta olmasıdır.

TKC: Aslında 1999 sonrasında yılında çıkan yapı denetim firmaları, 555 sayılı kanun hükmünde kararname ile bütün yapıların denetimlerini üstlendi. İşte o zaman süreç başladı, yani devlet bir kere yapı üretim sürecindeki denetim rolünden elini ayağını çekti. İşte o zaman meslek odası ile bir grup mimar karşı karşıya kaldı. Yani yapı denetim firmalarını savunan mimarlar da vardı. Ama meslek odası burada denetimin kamu tarafından yapılmasının anlamlılığını, bunun özel sektöre devredilemeyeceğini savundu. Oysa öbür taraftan mimarlara iş olanağı sağlıyordu yapı denetim firmaları. Karşı karşıya kaldık yani. Burada belki insanlar kendi mesleki boyutlarında baktıklarında onlara yeni bir alan açılmış oldu. Ama meslek odası olarak da kamu yararını savunuyorsunuz. Dolayısıyla bir denetimin kamu tarafından yapılması anlamlıdır. Meslektaşlarımıza iş alanı açıyor bile olsa.

UB: Herhalde normal koşullarda bir hşkşmetin, meslek odalarının yanında olması daha mantıklı çünkü kamu denetimini odalar yşrştebilir. Oysa tam tersi yşnde bir eğilim sşzkonusu.

BB: Aslında orada şoyle ironik bir durum var. 1999 Marmara depreminden sonra bşyle bir kaçınılmazlık gşndeme geldi. Bir denetim boşluğu olduğu gşrşldş, çşken binlerce bina, olen binlerce insanın hukuki sorumluluğu tek bir mşteahhitin şstşne kaldı. Gşrşldş ki teknik personelin de takibi ve denetimi gerekiyor. Bir yandan yapı denetimi mekanizması kurulurken ve özel sektşre bu iş devredilirken, bir yandan da yeni dşzenlemelerle meslek odaları bu konuda yetkilendirildi. Daha doğrusu meslek odalarının zaten yapıyor olduğu denetimler, idareler açasından zorlayıcı kurallara bağlandı diyelim. Belediyeler bunları sormaya başladı. Bu tabii enteresan bir şekilde odaların gşcşnş artırdı. Hem ũyeleriyle ilişkilerinde, hem piyasayı denetleme sşrecinde, hem de mali olarak odaları gşçlendirdi. Tabii bu durum şimdiki hşkşmetin hoşuna gitmediği için şimdi de bunları geri almaya başladı.

UB: Burada siz hşkşmetin bu yşndeki eğiliminin siyasi olduğunu, aslında şu anda ũ aşağı beş yukarı dşzgşn işleyen bir mekanizmanın bozulduğunu dşşnşyorsunuz.

TKC: ũ aşağı beş yukarı da dşzgşn işlemiyor, çünkü yapı denetim mekanizması çok sağlıklı işleyen bir sşre değil. On yıl önce Mimarlar Odası ve diğer odalar ne dediyse aslında bştşn o olumsuzluklar yaşanıyor. Çünkü yapı denetiminde ciğeri kediye emanet etme durumu var. Bir yandan çok sağlıklı işlemiyor, ama bunun yanında, en azından belli birtakım denetimler açasından da 20-30 yıl öncesinde olandan daha kştş durumdayız. Kamu zaten denetimlerden elini çekmiş durumda gşrşnşyor, ama en azından Mimarlar Odası mimarları denetleyebiliyordu, şimdi bunlar da ortadan kalkıyor. Liberal bir yşnetişim metodu olarak beyana dayalı bir durum gşndeme geliyor. Bugşn mimarım diyen herkese kamu inanmak durumunda. Buna gşre devlet, mimar olduğuna dair herhangi bir belge sormuyor ama, teorik olarak daha sonra mimar olmadığını anlarsa, cezalandıracağını sşylşyor. Amerika'da bşyle bir sistem işliyor. Ama bizim hukuk sistemimiz bunu yşrştebilecek hız ve esnekliğe sahip değil. Biz mesela oda olarak tespit ediyoruz, geçtiğimiz birkaç yıl içerisinde 50-60 tane sahte diploma ıktı. Bu insanlar da bina dikiyorlar bu arada. İşin bşyle bir boyutu var.

BB: Bu noktada toplumsal muhalefet konusuna sıçrayabiliriz. Genel olarak toplumsal muhalefetten bahsederseniz eğer, toplumsal muhalefetin rgştlşlşk

düzeyi konusunda ne düşünürsünüz? Bu konuda yaşanan organizasyonel ve düşünsel sorunlar ne olabilir? Bir de meslek örgütlerinin burada nerede durması gerekir, nerede duruyor, durması gerektiği yeri ne kadar doldurabiliyor?

TKC: Kentsel toplumsal muhalefet parçalı bir yapı arz ediyor. Bir taraftan sadece gecekondu ve kentsel dönüşüm üzerinden yürüyen bir kentsel toplumsal muhalefet var. Kent dışında, hidroelektrik santrallere karşı yürütülen bir toplumsal muhalefet var. Herkes aslında kendi alanını, kendisini etkileyen konularda harekete geçmiş durumda. Bu bir yandan iyi bir şey. Belki üst ölçekte biraradılığı sağlayacak, kentsel politik bir harekete dönüştürebilecek nüveleri barındırıyor. Ama orta sınıf açısından baktığımızda, kentlerde yaşayan orta sınıfın yaşanabilir kentler talep eden bir toplumsal muhalefet oluşturabilecek yapıları yok. Hakkını arayacak, ne bileyim kaldırımdan düştüğünde belediyeye dava açabilecek, ulaşım sorunlarına dair orta sınıf üzerinden yürüyebilecek bir örgütlenme yok. Belki bu noktada meslek odaları bu orta sınıfın kendi üzerindeki sorunlarına yönelik bir örgütlenmenin aracı olabiliyor. Zaman zaman alt gelir gruplarının örgütlendiği kentsel dönüşüm karşıtı hareketlerle orta sınıfı buluşturabilecek organizasyonlara girilebiliyor ama, baktığımızda bütün kenti bir arada ele alıp bir kentsel toplumsal muhalefet haline dönüştürebilecek bir yapı bence yok. TMMOB'nin, meslek odalarının bu tür çabaları var ama bunlar da doğrudan planlanmış çabalar değil.

KM: Toplumsal-kentsel muhalefetin etkin şekilde örgütlenemediği bir gerçek. Bu alanda çok sayıda siyasal grup, oluşum ve çok sayıda farklı fikir var. Kuşkusuz muhalefetin dağınıklığının düşünsel nedenleri konusunda çok şey söylenebilir ve bu sohbetin sınırlarını aşar. Ancak şu kadarını söyleyebilirim. Yaşadığımız deneyler gösterdi ki; kentsel yağmaya karşı toplumsal bir mücadele örgütü, fiili, militan ve meşru olmalıdır. Özellikle Ankara'daki deneyin sonucu şu: Hem diploması örgütünüz, hem kavga örgütünüz, hem basın-yayın örgütünüz olacak. Hem de doğrudan demokrasi ile işleyen bir halk örgütüne sahip olacaksınız. Bizi dernekçilik sapmasından ayıran şey bu. Dernek gibi statik kurumların bu mücadelede işlevi falan yok. Hatta engel ve tıkaç durumundalar.

Dikmen Vadisindeki halk yedi yıldır her cumartesi günü toplantı yapar. Bu toplantılar ana karar karar merciidir. Sıradan vatandaş gelir fikrini söyler oyunu kullanır. Doğrudan demokrasi işler. Meclisi ve komitesi ise icrayı sağlar. Mücadele edenler gelir görev alır. Yapmayanlar yapamayanlar kenara çekilir ya da hemen görevden alınır. Dikmen Vadisi Barınma Hakkı Bürosu fiili bir oluşumdur. Ama Ankara Valiliği tebligat gönderir. Büyükşehir Belediyesi yasal yazışma yapar. Meşruiyet de budur. Onlarca yıkım saldırısına göğüs germiş militanlığın da temsilcisidir Vadi Halkı.

2011 yılının Aralık ayında birçok kentten ve mahalleden gelen yaklaşık 300 temsilci ile bir barınma hakkı kongresi gerçekleştirdik. Bu kongrede barınma hakkı mücadelesi veren halk elli kişiden oluşan kendi meclisini seçti. Tek tek mahallelerdeki barınma hakkı bürolarından, komitelerden sonra artık Barınma Hakkı Meclisi bu mücadelenin esas yönetici organı olarak halk temsilcileri tarafından seçildi. Barınma Hakkı Meclisi barınma hakkı mücadelelerinin fiili, meşru, militan, demokratik bir yürütücü organıdır. Hak mücadelelerinin, halkın doğrudan mücadele organları olarak gördüğümüz hak meclisleriyle sürdürüleceğine inanıyoruz.

İşin mücadele kısmına dair ise şunları diyebilirim. Solda barınma hakkı mücadeleleri (ve genel hak mücadeleleri) ek iş olarak görüldü. Asıl iş ise sosyalizm-devrim mücadelesiydi. Parti programlarında konut sorunu yazılı tabii ki. Ama o güzel günler geldiğinde çözülecek bir sorun. Bugün uğruna mücadele edilecek barınma sorunu ise ek iş. Bu yaklaşım tarzı solun önemli bir bölümünün bu mücadelelerin dışında kalmasına sebep olurken bir kısmını ise ne yapacağını bilemez halde bıraktı. Hak mücadeleleri sınıf mücadelesinin, sosyalizm mücadelesinin ta kendisidir. Kapitalizmin bugünkü somut güncel hali olan neoliberal kapitalist uygulamaların engellenmesi sistem açısından ölümcül bir durumdur. Kentsel yağmayı ülke çapında engellemenin siyasi-ekonomik sonuçları nasıl bir şeydir, sol bunu tahayyül edemiyor. Erdoğan Bayraktar tahayyül ediyor. 48 milyar dolarlık cari açığı binaları yıkıp yeniden yaparak kapatacağız diyor. AKP'ye o cari açığı halkın sırtından kapattırmayacağız.

UB: Bir projeksiyon yapmaya çalışsak... Devletin dönüşümünün söz konusu olduğu bugünkü koşullarda geleceğe bakmaya çalışırsak, sizce ileride de bu parçalılık halini görmeye devam eder miyiz? Kendi alanlarınızda toplumsal mücadeleleriniçinde yer alan kurumlardan gelen bireyler olarak sizin bu konudaki öngörüleriniz nelerdir? Bu kadar farklı, hem de ivmelenerek devam edecek bir dönüşümden bahsediyoruz; böyle herkes oturup bir kenarda seyredecek midir? Ya da mücadele gecekonduların alanlarındaki kentsel dönüşümlerle mi sınırlı kalacak? Ne düşünüyorsunuz?

KM: Antalya'nın Kepez ilçesinde, 2B kapsamında devletin satışa çıkardığı, vatandaşın üzerlerinde gecekonduları olduğu için almayı beklediği arsaların bulunduğu 20 mahalleyi kentsel dönüşüm alanı ilan etmişler. Etmişler diyorum kararı altı ay vatandaşın saklamışlar. Karar duyulunca, biraz da bizim gayretlerimiz sonucu öyle korktular ki, seçim kaybedeceğimiz diye apar topar kararı iptal ettirdiler. En ufak direnişte geri basıyorlar. AKP'nin merkezde tek belediye alabildiği ilçe Kepez. Yerel seçim sonrasında ertelendi Kepez yağması.

Bu kadar büyük yağma planlarının sosyal-politik sonucuna hiçbir siyasi gücün dayanması mümkün değil. Muhafazakârlık ve İslamcılıkla rıza üretmeye çalışan AKP bile ayakta kalamaz. Kavga geliştikçe bu büyük yağma planından geri adımlar atarak, taviz vererek rıza üretmeye çalışacaklar.

Kentsel yağmaya karşı halkın barınma hakkı mücadeleleri, birçok hak mücadelesi başlığından daha da öne çıkarak bir mücadele eksenine haline gelecek. Bunun emarelerini şimdiden görüyoruz. Barınma hakkı mücadelelerini yürütenler buradan aldıkları hak arama bilinciyle hem kentin diğer sorunlarına hem de başta eğitim ve sağlık olmak üzere diğer hak ihlallerine karşı mücadelenin de öznesi oluyorlar. Dikmen Vadisi halkının, Kuğulu Parkın katledilmesine karşı mücadeleye katılması, Melih Gökçek'in ODTÜ'nün ortasından otoban geçirme projesine karşı ODTÜ'lülerle birlikte mücadele etmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Barınma hakkı mücadelesi örgütlediğimiz bütün mahallelerde şunu da gördük; hak mücadelesi birleştiricidir. Bugün laik-anti laik, alevi-sünni, kürd-türk gibi ikilemlerde karşı karşıya gelen ve ayrışma alameti gösteren Türkiye halklarının, hak mücadeleleriyle birleştirilebileceğini de gördük. Kentsel yağmaya karşı "barınma hakkı mücadeleleri" bir eksen olacak ve kentin diğer sorunlarına karşı mücadele edenlerin de toplumsal tabanını bu mücadelelerden gelenler oluşturacak. Meslek odalarının Ankara'nın tahrip edilmesine dair açtıkları davalarda, yürüttükleri mücadelelerde yanlarında buldukları yegâne güç Altındağ'ın, Mamak'ın, Dikmen Vadisinin halkı. Bu şimdiden zaten böyle.

TKC: Ben de böyle devam etmeyeceğimi düşünüyorum. Afet yasasının çıktığı gün, her yerin riskli alan ilan edilmesinin önünün açıldığı gün açıklama yaptık. Her ne kadar 16 milyonluk yapı stoğunu sorun yaratmadan dönüştüreceğiz deseler de her yer mücadele alanı olmaya başlayacak dedik. Çünkü insanların haklarını güvence altına almadan, onların yaşama ve barınma haklarını Avrupa Kentsel Şartı'nda da belirlenen, kültürünü koruma, iş güvenliğini sağlama gibi haklarını sağlamadan bunu yapmaya başladığınız andan itibaren her yer kaçınılmaz olarak potansiyel direniş alanı olacak. Mesela Hıdırlıktepe, İsmetpaşa Kentsel Dönüşüm alanında incelemeler yaptık, halkla buluştuk. Orada insanların evlerini görüyorsunuz, yani hakikaten oturulacak evler değil. İçinde insanca bir yaşam sürecektir evler değil ama, ısrarla onu vermek istemiyor. Çünkü onun değerini vermediğini düşünüyor. Kendisinin başına neyin geleceğini bilmiyor. Yani tanımlı bir şey; size şu kadar para veriyoruz, şu kadarını da siz üzerine koyup ödeyeceksiniz bile denilmiyor. O kadar vahşi bir durum. Ve herhangi bir söz hakkı da verilmiyor. Dolayısıyla sizin kendi yaşam alanınıza doğrudan

müdahale başlıyor. Böyle olunca da çeşitli noktalarda filizlenecek bir kentsel toplumsal muhalefet hareketinin gelişeceğini biz öngörüyoruz. Bu konuda her yerde bir hareketlenme var.

Köylüler HES'lere karşı gecekondudakiler kentsel dönüşüme karşı mücadeleye ediyor. Orta sınıf açısından baktığınızda da kent merkezine ilişkin Saraçoğlu Mahallesi gibi, Taksim Meydanı gibi büyük ölçekli projelerle orta sınıfın da tetiklendiği görülüyor. Bunların bir yerde bir araya gelip, örgütleneceklerini düşünüyorum. Hatta onları bir araya getirebilecek şeyin TMMOB'nin ilgili odaları üzerinden şekillenebileceğini de düşünüyorum. Çünkü bu odalar da çatışma sürecinin tarafı olmuş durumda hükümet açısından ve bu yüzden yapı olarak tasfiye etmeye çalışıyor onları. Bütün bu talan sürecinde kentlerin, meraların, ormanların ve kıyıların talanında bir taraf olarak görüyor ve sizi ister istemez muhalefet oluşturmaya yönelik bir tarafa itiyor. Bu da aslında çok önemli potansiyeller açığa çıkarıyor TMMOB açısından. Kentsel politik bir muhalefet hareketi oluşturmanın önünü de açıyor.

Bizim bu konuda, Mimarlar Odası Ankara Şubesi olarak aslında ilginç bir deneyimimiz var, Başkent Dayanışması deneyimi. Kent üzerinden bir toplumsal muhalefet, bir cephe örgütlenmesi yaratmak üzere çalışıyoruz. Sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, derneklerin, hatta Ankara'yı kendisine dert eden inisiyatiflerin daha da ötesine geçerek, siyasi partilerin de temsil edildiği bir platform oluşturduk Başkent Dayanışması adıyla. Kentsel ölçekte eylemlilikler yapan, yerel yönetimler sürecine dair bir yerel yönetim programı çıkartmayı hedefleyen bir platform bu. Baktığınızda bileşenlerin hepsi aslında kentsel ölçekte parçalı yapılar. Yani Barınma Hakkı da var, Halkevleri de var, Atatürkçü Düşünce Derneği de var, BDP, CHP de var. Bunların hepsi toplumun içerisinde değişik muhalefet kanatlarında ayrı ayrı duran insanlar. Ve bunları bir araya getirmek siyasi bir ortamda mümkün değil. Ama bu oluşum söz konusu olunca aslında bir araya da gelebiliyorlar.

BB: Kentsel siyaseti siyasetin odağına alan bir hali var.

TKC: Gerilimli süreçler yaşanmıyor değil, yaşanıyor ama sonuçta ortak bir şey yapma niyeti var. Mesela Akün ve Şinasi sahnesinin ihalesine karşı Başkent Dayanışmasının örgütlediği eylemde herkes söz aldı, konuştu. Belki siyaseten baktığınızda her biri başka bir şey için mesajlar verdi. Ama son sözlerinin hepsi Akün ve Şinasi Sahnesinin satılmaması üzerine, kent yaşamından koparılmaması üzerinedir. Bence bunu başarabilirsek ve bu tarz deneyimleri yaygınlaştırabilirsek, kentsel toplumsal muhalefet açısından çok ciddi bir

hareket çıkabilir. Kent politik hareketler açısından baktığınızda, AO mücadelesi, Saraçoğlu'nun risk alanı olarak ilan edilmesi, Taksim Meydanı gibi projeler başka türlü örgütlenme araçlarını da ortaya çıkarıyor aslında.

UB: Kent mekanına ilişkin mücadeleler, kullanageldiğimiz siyaset bilimi araçlarının da yenilenmesi ve zenginleşmesi olanağını sunuyor. Bu açıdan da sizlerin deneyimlerinizi dergimizin sayfalarına taşımamız çok önemli. Sizlere katkınız için çok teşekkür ediyoruz.

